

GRZEGORZ MISIURA

WYKŁADOWCY W GRUPIE HISTORYCZNEJ NA KATOLICKIM UNIWERSYTECIE LUBELSKIM W LATACH 1918-1939

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II powstał w 1918 roku¹. Od samego początku wykładano tam historię. Na podkreślenie zasługuje też fakt, że w przeciwieństwie do niektórych innych kierunków studiów, wykładana ona jest na KUL-u nieprzerwanie od ponad stu lat. Umiejscowienie historii w strukturze administracyjnej Uniwersytetu również nie uległo zmianom na przestrzeni ostatniego stulecia. Tak jak wówczas, także obecnie znajduje się ona na Wydziale Nauk Humanistycznych (WNH). W omawianym okresie poszczególne katedry, którymi wówczas kierowali historycy, zorganizowane były w grupę historyczną².

DR GRZEGORZ MISIURA, adiunkt w Ośrodku Nadań nad Dziejami KUL, Instytut Historii, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II. Zainteresowania naukowe: historia szkolnictwa wyższego w Polsce w XX w., historia Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w XX w. ORCID: 0000-0002-1161-0184.

1. Do 1928 r. funkcjonował on pod nazwą „Uniwersytet Lubelski”, a w latach 1928-2005 – „Katolicki Uniwersytet Lubelski”. Dla uproszczenia, w tekście zastosowano tę drugą nazwę dla całego okresu międzywojennego.
2. W latach 1918-1948 istniała grupa historyczna, w latach 1948-1953 – Zespół Katedr Historycznych (lub zamiennie: Instytut Historyczny), w latach 1953-1999 – Sekcja Historii, a od 1999 – Instytut Historii. *Spis wykładów i wykaz instytucji uniwersyteckich. Rok akademicki 1924/1925*, Lublin 1925, s. 27-28; G. Karolewicz, *Nauczyciele akademicy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w okresie międzywojennym*, cz. I, Lublin 1996, s. 35; T. Nowicki, *Instytut Historii*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. I, red. E. Gigilewicz i in., Lublin 2018, s. 353-355.

Niniejszy artykuł przedstawia portret zbiorowy naukowców, którzy prowadzili zajęcia dla studentów historii w okresie międzywojennym, tj. w latach 1918-1939. Byli to zarówno historycy i historycy Kościoła, jak również specjaliści innych profesji, którzy prowadzili zajęcia z przedmiotów uzupełniających, objęte programem studiów, dla studentów tego kierunku. W tym drugim gronie występowali filozofowie, socjologowie, prawnicy i inni. Nazwano ich ogólnie „wykładowcami”, mimo że większość nie prowadziła samych wykładów, lecz również ćwiczenia, bądź też „profesorami”, mimo że nie wszyscy z nich posiadali ten tytuł naukowy. Przytoczone biogramy pochodzą z *Encyklopedii 100-lecia KUL*³. Tam znajdują się odniesienia bibliograficzne do poszczególnych osób. Główną metodą badawczą, którą się posłużono, była prozopografia, która nadaje się do przeprowadzania analiz dotyczących zbiorowości i wyciągania ogólnych wniosków dla badanej grupy osób.

1. Liczba, pochodzenie i wiek

O ile samych historyków (w tym także historyków Kościoła, którzy byli zatrudnieni na Wydziale Teologicznym) pracujących na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w latach 1918-1939 było 14⁴, o tyle wszystkich wykładających w grupie historycznej w tych latach było 49 uczonych. Jest to zatem liczba badaczy o 350 % większa. Świadczy to o tym, że wszyscy wykładowcy w grupie historycznej stanowią oddzielną zbiorowość niż tylko sami historycy i należy ją poddać nowemu badaniu. Szczegóły przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Liczba wykładowców w grupie historycznej w latach 1918-1939.

Kryterium		Liczba	Razem
świeccy		33	49
księża	diecezjalni	11	
	zakonni	5	

Źródło: Informatory (Katolickiego) Uniwersytetu Lubelskiego 1918-1939; G. Karolewicz, *Nauczyciele akademicy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w okresie międzywojennym*, cz. II: *Biogramy*, Lublin 1996.

3. *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. I-II, red. E. Gigilewicz i in., Lublin 2018.

4. Por. G. Misiura, *Historycy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w latach 1918-1939*. Artykuł złożony do druku w „Przeglądzie Historycznym”. Wszystkie ustalenia liczbowe i procentowe odnośnie do historyków KUL w okresie międzywojennym zostały przytoczone za tym artykułem.

W gronie tych wykładowców byli sami mężczyźni, wśród których – co zrozumiałe na katolickiej uczelni – były także osoby duchowne. Dlatego też w podanym zestawieniu podzielono ich na osoby świeckie i duchowne. Tych pierwszych było 33, co stanowi 67,3 % całości, a tych drugich – 16 (32,7 %). Księża diecezjalni inkardynowani byli do 8 różnych diecezji – trzech do włocławskiej, dwóch do warszawskiej oraz po jednym do lubelskiej, mohylewskiej, płockiej, tarnowskiej, łucko-żytomierskiej i sandomierskiej. Wśród księży zakonnych było dwóch filipinów, dwóch dominikanów oraz jeden franciszkanin.

Wykładowcy pochodzili z różnych części Europy, w tym w przeważającej części z ziem polskich. Zaprezentowano to w tabeli 2.

Tabela 2. Pochodzenie terytorialne.

Nazwa obszaru		Liczba		Procent	
ziemie polskie	Królestwo Polskie	22	38	44,9	77,6
	Galicja	16		32,7	
Rosja		10		20,4	
Francja		1		2,0	
Razem		49		100,0	

Źródło: G. Karolewicz, *Nauczyciele akademicy*, cz. II; *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. I-II.

W badanej grupie występował jeden Francuz (G. Rabeau⁵), a reszta była Polakami. Ci urodzili się wówczas, gdy Polski nie było jeszcze na mapie świata (przełom wieków XIX i XX). Większość z nich urodziła się na terenie ziem polskich (w Królestwie Polskim lub w Galicji), a także w Rosji, gdzie trafili ich przodkowie, głównie na skutek emigracji, nie zaś represji władz zaborczych. Do Rosji zaliczono również tzw. Gubernie Zachodnie, czyli terytoria wcielone bezpośrednio do tego państwa. Zauważyć należy, że urodzeni w Rosji stanowili spory odsetek, tj. 1/5 całości. Wśród wykładowców przeważali urodzeni na terenie ziem polskich. Stanowili oni ponad 3/4 całości. Nie było żadnego profesora pochodzącego z terenów zaboru pruskiego.

Przyszli wykładowcy w grupie historycznej na KUL-u pochodzili zarówno z miast (28), jak i ze wsi (21). Można zatem stwierdzić, że w liczbach sytuacja przedstawia się niemal pół na pół. Niewielka różnica w wartościach bezwzględnych powoduje jednak większe rozbieżności w wartościach względnych, ponieważ

5. G. Karolewicz, *Rabeau Gaston Jean-Baptiste Louis Marie ks.*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. II, s. 242.

procentowo przedstawia się ona odpowiednio 57,1 % do 42,9 %. Jeśli chodzi o ich pochodzenie społeczne, sytuacja wygląda następująco:

Tabela 3. Pochodzenie społeczne.

Pochodzenie społeczne	Liczba
ziemiańskie	13
inteligenckie	11
urzędnicze	9
chłopskie	6
robotnicze	2
handlowe	2
rzemieślnicze	1
szlacheckie	1
wojskowe	1
Razem	46

Źródło: zob. tabela 2.

Nie udało się ustalić pochodzenia społecznego trzech wykładowców. Wśród ustalonych, najwięcej ich wywodziło się z ziemiaństwa oraz inteligencji. Wywodzący się z tych obu warstw społecznych stanowili łącznie 52,2 % poznanej całości. Powszechnie uznaje się je za najwyższe w hierarchii społecznej, a więc stwierdzić należy, że wykładowcy wywodziли się z elity intelektualnej ówczesnego społeczeństwa. Na uwagę zasługuje też stosunkowo duża liczba wykładowców o rodowodzie chłopskim oraz mniejsza – robotniczym. Istnienie tych ostatnich dowodzi tego, że na przełomie wieków XIX i XX dzieci z tych środowisk coraz częściej osiągały poszczególne stopnie edukacji. Było to konsekwencją upowszechniania się oświaty.

Kolejnym elementem zasługującym na omówienie jest wiek wykładowców. Najpierw należy przeanalizować, w jakich latach się oni urodzili. Przedstawia to tabela 4.

Tabela 4. Lata narodzin.

Lata	Liczba
1851-1870	3
1871-1890	33
1891-1910	12
1911 i później	1
Razem	49

Źródło: zob. tabela 2.

W zaproponowanych przedziałach chronologicznych, aż 45 wykładowców (91,8 %) urodziło się w grupie od lat 70. XIX wieku do pierwszych lat XX wieku. Najstarsi z nich mieli więc niecałe 50 lat w chwili powstania Uniwersytetu. Wśród wszystkich wykładowców najstarszy był prof. Stanisław Ptaszycki, urodzony w 1853 roku, a najmłodszy – ks. mgr Aleksander Murat, urodzony w 1911 roku⁶.

Kolejnym elementem są lata zgonów wykładowców. Prezentuje to tabela 5.

Tabela 5. Lata zgonów.

Lata	Liczba
1921-1940	11
1941-1960	22
1961-1980	10
1981 i później	6
Razem	49

Źródło: zob. tabela 2.

Podobnie jak w przypadku narodzin, również zaproponowano dwudziestoletnie przedziały chronologiczne. W tym wypadku liczba zgonów w poszczególnych latach jest w miarę wyrównana do końca lat 70. XX wieku. Najwięcej wykładowców zmarło w latach czterdziestych i pięćdziesiątych – 22 (44,9 %). Wśród nich 8 (16,3 %) zmarło podczas II wojny światowej, w tym pięciu z nich było jej ofiarami. Najwcześniej zmarł prof. Stanisław Smolka – w 1924 roku, a najpóźniej prof. Czesław Strzeszewski – w 1999 roku⁷.

Znając daty narodzin i śmierci wykładowców, można się następnie zastanowić nad długością ich życia. Szczegóły przedstawia tabela 6.

Tabela 6. Wiek w chwili śmierci.

Długość życia	Liczba
do 40	1
41-64	17
65 i więcej	31
Razem	49

Źródło: zob. tabela 2.

6. H. Wąsowicz, *Ptaszycki Stanisław Ludwik*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. II, s. 235-236; G. Karolewicz, *Murat Aleksander ks.*, w: tamże, s. 79-80.

7. M. Filipowicz, *Smolka Stanisław*, w: tamże, s. 351-352; E. Balawajder, G. Karolewicz, *Strzeszewski Czesław*, w: tamże, s. 393-394.

W badanej grupie jeden wykładowca zmarł we wczesnej młodości. Był to dr hab. Czesław Martyniak, który w chwili zgonu miał 33 lata. Przyczyną jego śmierci, a zarazem wyjaśnieniem, dlaczego zmarł młodo, było rozstrzelanie przez Niemców w grudniu 1939 roku⁸. Wśród pozostałych dwóch grup wiekowych najczęściej wykładowców zmarło po osiągnięciu wieku emerytalnego. Stanowią oni 63,3 % ogółu. Wśród nich znajdował się prof. Czesław Strzeszewski, który zmarł w wieku 96 lat. Pozostali (wiek 41-64 lat) stanowią 34,7 %.

2. Wykształcenie

Wszyscy wykładowcy prowadzili na Uniwersytecie działalność naukowo-dydaktyczną. Ze względu na czas powstania KUL-u, tzn. po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, wielu z nich kształciło się jeszcze pod zaborami, na terytoriach innych państw. Inni, już w czasach niepodległości, zdobywali stopnie i tytuły naukowe zarówno na uczelniach krajowych, jak i zagranicznych. Z uwagi na rozbieżność w nazwach poszczególnych szczebli naukowych, dla ułatwienia prowadzonych badań przyjęto dla pierwszego z nich nazwę magisterium, dla drugiego – doktorat, a dla kolejnego – habilitacja, przy czym poddano analizie dwa ostatnie. Miejsca uzyskania doktoratu przedstawiają się następująco:

Tabela 7. Miejsca uzyskiwania doktoratów.

Państwo	Nazwa uniwersytetu	Liczba
Austria	Uniwersytet w Wiedniu	1
Belgia	Katolicki Uniwersytet w Lowanium	3
	Université Libre w Brukseli	1
Francja	Institut Catholique de Paris	1
	Uniwersytet w Grenoble	1
	Uniwersytet Sorbona	1
Niemcy	Uniwersytet we Fryburgu	2
	Uniwersytet w Getyndze	1
Polska	Uniwersytet Jagielloński w Krakowie	11
	Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie	5
	Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie	1
	Uniwersytet Poznański	1
	Uniwersytet Warszawski	1
Rosja	Uniwersytet w Petersburgu	4
	Uniwersytet w Moskwie	1

8. K. Motyka, *Martyniak Czesław*, w: tamże, s. 21-22.

Państwo	Nazwa uniwersytetu	Liczba
Szwajcaria	Uniwersytet we Fryburgu Szwajcarskim	2
	Uniwersytet w Innsbrucku	2
	Uniwersytet w Genewie	1
	Uniwersytet w Zurychu	1
Włochy	Uniwersytet Gregorianum w Rzymie	1
Razem		42

Źródło: zob. tabela 2.

Z podanego zestawienia wynika, że 42 wykładowców (85,7 %) posiadało doktorat. Z pozostałych siedmiu większość pozostała przy magisterium. Do uniwersytetów polskich zaliczono te, które się znalazły w jej granicach po 1918 roku. Kształciło się w nich 19 wykładowców (45,2 %). Za granicą kształciło się ich 23, tj. 54,8 %. Można też zauważyć, że wykładowcy uzyskiwali doktoraty na 20 uniwersytetach w 8 państwach. Najwięcej wykładowców uzyskało doktoraty na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie (11), Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie (5)⁹, Uniwersytecie w Petersburgu (4) oraz Katolickim Uniwersytecie w Lowanium (3). Stanowi to grupę 23 osób spośród wszystkich doktoratów, a zatem w wymienionych czterech ośrodkach naukowych (dwóch polskich i dwóch zagranicznych) omawiane stopnie naukowe uzyskała ponad połowa badanych profesorów.

Stopnie doktora habilitowanego uzyskiwano w następujących uniwersytetach:

Tabela 8. Miejsca uzyskania stopnia doktora habilitowanego.

Państwo	Nazwa uniwersytetu	Liczba
Polska	Uniwersytet Jagielloński w Krakowie	12
	Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie	5
	Uniwersytet Warszawski	4
	Uniwersytet Poznański	2
	Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie	1
	Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie	1
Rosja	Uniwersytet w Petersburgu	3
	Uniwersytet św. Włodzimierza w Kijowie	1
	Uniwersytet w Moskwie	1
Razem		30

Źródło: zob. tabela 2.

9. Przyjęto nazwę uniwersytetu, jaką otrzymał on w 1919 r., mimo że niektórzy wcześniej uzyskali swój doktorat.

W przypadku uzyskanych habilitacji, było ich 30, co stanowi 61,2 % ogółu. Widać więc, że zdecydowana większość wykładowców obrała drogę kariery akademickiej, uzyskując kolejny stopień naukowy. W tym wypadku było to 9 uniwersytetów polskich (w granicach po 1918 roku, choć czasem uzyskiwane jeszcze w czasach zaborów) oraz rosyjskich. Najwięcej habilitacji uzyskano na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie (12), Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie (5), Uniwersytecie Warszawskim (4) oraz Uniwersytecie w Petersburgu (3). Łącznie stanowi to 24 habilitacje (80 %). W porównaniu do miejsc uzyskania doktoratów, otrzymano bardzo podobne wyniki – najwięcej osób w obu przypadkach doktoryzowało i habilitowało się na uniwersytetach w Krakowie, Lwowie oraz Petersburgu. O ile przy doktoratach pojawiło się belgijskie Lowanium, o tyle w przypadku habilitacji uzyskiwano je także na Uniwersytecie Warszawskim. Pojawienie się tego ostatniego, jak również SGGW, Uniwersytetu Poznańskiego i Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, świadczy o tym, że habilitacje – inaczej jak doktoraty – uzyskiwano przeważnie po odzyskaniu niepodległości. Z zagranicznych uniwersytetów powtarzają się placówki w Petersburgu i Moskwie. Zjawisko to pokazuje, że najczęstsze kierunki, z jakich przybywali wykładowcy, były tereny wschodu Europy¹⁰.

Znając już miejsca uzyskania doktoratów i habilitacji, należy zastanowić się, jakie stopnie naukowe uzyskiwali wykładowcy. Analizowano całe życiorysy poszczególnych osób i uwzględniono najwyższe stopnie i tytuły naukowe przez nich uzyskane.

Tabela 9. Uzyskane stopnie naukowe.

Stopień / tytuł naukowy	Liczba
profesor zwyczajny	23
doktor	13
doktor habilitowany	8
docent	2
magister	1
Razem	47

Źródło: zob. tabela 2.

Z podanego zestawienia wynika, że dwóch wykładowców nie posiadało żadnego tytułu ani stopnia naukowego. Najwięcej naukowców uzyskało tytuł profesora lub stopień doktora – 36 (76,6 %). Przewaga tych pierwszych oznacza, że

10. Por. G. Misiura, *Ze Wschodu do Lublina. Drogi historyków Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w dwudziestoleciu międzywojennym*. Artykuł złożony w czasopiśmie „Istorija”.

wielu wykładowców poświęciło się karierze naukowej, uzyskując w swoim życiu najwyższy tytuł naukowy.

Znając posiadane stopnie i tytuły naukowe, należy się następnie zastanowić, jakie obszary wiedzy reprezentowali poszczególni wykładowcy. Przedstawia to tabela 10:

Tabela 10. Obszary wiedzy profesorów.

Obszar wiedzy	Liczba
prawo	8
historia	7
filozofia	7
historia Kościoła	5
ekonomia	3
socjologia	3
filologia klasyczna	2
pedagogika	2
archeologia	1
architektura	1
bibliistyka	1
filozofia, psychologia	1
historia sztuki	1
historia, filologia	1
językoznawstwo	1
lektor dykcji	1
medycyna	1
nauczyciel	1
patrologia	1
prawo kanoniczne	1
Razem	49

Źródło: zob. tabela 2.

Wydawać by się mogło, że wśród wykładowców powinno być najwięcej historyków oraz historyków Kościoła razem z patrologami. Gdyby ich liczbę zsumować, to wówczas tak by było – 14 (28,6 %). Jednak nie wszyscy historycy zajmowali się dziejami Kościoła, dlatego historię Kościoła i patrologię potraktowano osobno; zresztą ich wykładowcy byli pracownikami Wydziału Teologicznego. W podanym zestawieniu było 20 obszarów wiedzy, a wśród nich najwięcej występowało prawników – 8. Ponadto było również 7 filozofów, 3 ekonomistów i socjologów oraz po 2 filologów klasycznych i pedagogów. Poza tym każdy obszar wiedzy repre-

zentował jeden wykładowca. Trzeba też zwrócić uwagę, że niektórzy wykładowcy zajmowali się dwoma obszarami: byli więc filozof-psycholog oraz historyk-filolog.

3. Praca w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim

Podjmując pracę w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, wykładowcy przybywali z różnych stron Europy. Szczegóły przedstawia tabela 11:

Tabela 11. Kierunki przyjazdu do Lublina.

Państwo	Miasto	Liczba
po studiach		16
Francja	Nicea	1
Niemcy	Fryburg	1
	Kilonia	1
Polska	Warszawa	7
	Lublin	5
	Kowel	1
	Kraków	4
	Lwów	3
	Płock	1
	Poznań	1
	Włocławek	2
Rosja	Petersburg	4
	Kijów	1
	Żytomierz	1
Razem		49

Źródło: zob. tabela 2.

Dla części wykładowców KUL był ich pierwszym miejscem pracy bezpośrednio po skończeniu studiów. Takich osób było w tym gronie 16, tj. 32,7 %. Nie rozróżniano przy tym, gdzie studiowali, a zatem z jakich miast przyjechali do Lublina, bo w tym przypadku nie jest to istotne, tylko odnotowano po prostu, że byli po studiach. Zasadnicza część tabeli odnosi się do wykładowców, dla których praca na KUL-u nie była pierwszą placówką naukową. Wśród tego grona najwięcej przyjechało ich z różnych polskich miast II Rzeczypospolitej – 24 (49 %). „Lublin” oznacza, że dana osoba już tam przebywała, zanim podjęła pracę uniwersytecką. Ponadto 6 wykładowców (12,2 %) przyjechało z terenu Rosji, 2 (4,1 %) – z Niemiec oraz 1 (2 %) – z Francji.

Gdy porówna się te informacje z miejscem uzyskania poszczególnych stopni naukowych (tabele 7-8) zwraca uwagę to, że powtarzały się uniwersytety rosyjskie. Przybyło stamtąd 6 naukowców, w tym 5 z nich tam się habilitowało, i tyle samo uzyskało tam doktorat. Nie dziwi to, ponieważ z Petersburga przyjechał założyciel KUL-u ks. Idzi Radziszewski. Razem z nim przyjechali stamtąd ks. Konstanty Chyliński (historyk), ks. Czesław Falkowski (historyk Kościoła), Stanisław Ptaszycki (historyk i filolog) oraz ks. Aleksander Wóycicki (socjolog), którzy wykładali w grupie historycznej. Niedługo dołączyli do nich filozofowie Stanisław Domińczak z Żytomierza oraz Henryk Jakubanis z Kijowa. Z petersburskiego kręgu przyszłego Rektora pochodził też Aleksander Kossowski (historyk), a z Podola Leon Białkowski (historyk). Bezpośrednio do Lublina przyjechali jednak z innych miast. Pierwszy – z Kowla, a drugi – z Poznania¹¹. Jest to zatem najczęstszy zagraniczny kierunek, skąd przybywali profesorowie wykładający w grupie historycznej.

Należy się też zastanowić, w jakich latach wykładowcy ci pracowali na Uniwersytecie. Tabela 12 przedstawia lata rozpoczęcia tam pracy.

Tabela 12. Lata rozpoczęcia pracy w Lublinie.

Lata	Liczba
1918	8
1919	7
1920	3
1921	3
1922	7
1923	4
1924	2
1926	3
1928	2
1929	2
1931	1
1932	2
1934	2
1936	1
1938	2
Razem	49

Źródło: zob. tabela 2.

11. Por. G. Misiura, *Ze Wschodu do Lublina*.

Z podanego zestawienia widać, że prawie w każdym roku przybywało kilku nowych wykładowców. Nie ma w tym nic dziwnego, ponieważ KUL był wówczas nowym uniwersytetem i przyciągał naukowców. Tylko w latach 1925, 1927, 1930, 1933, 1935, 1937 i 1939 nie odnotowano żadnego nowego profesora. Najwięcej nowych sił przybyło w roku 1918 – 8 wykładowców oraz w latach 1919 i 1922 – po 7. Było to w pierwszym okresie istnienia Uniwersytetu. Wyjaśnienie tego jest takie samo jak poprzednio, że KUL był wówczas nowym uniwersytetem.

Z latami przybycia wiąże się też wiek profesorów w chwili podjęcia pracy na Uniwersytecie. Przedstawia to tabela 13.

Tabela 13. Wiek w chwili podjęcia pracy na Uniwersytecie.

Wiek	Liczba
do 40	36
41-64	11
65 i więcej	2
Razem	49

Źródło: zob. tabela 2.

Wśród badanej grupy najwięcej nowych wykładowców było w wieku do 40 lat. Stanowili oni 73,5 % badanej grupy, a więc prawie 3/4 całości. Byli to ludzie młodzi, właściwie dopiero rozpoczynający pracę naukową. Tylko dwie osoby były już emerytami – profesorowie Stanisław Ptaszycki oraz Stanisław Smolka, którzy podjęli pracę w pierwszych miesiącach istnienia Uniwersytetu. Obaj mieli wówczas po 65 lat. Zatrudnienie uznanych w środowisku historycznym badaczy niewątpliwie podniosło prestiż powstającej uczelni wyższej¹². Ogółem wykładowcy ci byli w wieku 25-65 lat, a średnia wieku podjęcia przez nich pracy wynosiła 36,9. Jest to więc liczba potwierdzająca, że wielu młodych naukowców, czasem nawet tuż po studiach, chętnie podejmowało tam pracę (por. tabela 11).

Podobnie jak rozpoczęcie pracy, można również analizować jej zakończenie. Najpierw należy się więc zastanowić, gdzie wyjeżdżali wykładowcy, kończąc pracę na KUL-u.

12. Jako ciekawostkę można podać, że najstarszymi wykładowcami na KUL-u z tego okresu byli ks. Józef Pruszkowski (85 lat w chwili podjęcia pracy), Jan Badouin de Courtenay (73) i Maurycy Straszewski (71). G. Karolewicz, *Nauczyciele akademicki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w okresie międzywojennym*, cz. I, Lublin 1996, s. 80.

Tabela 14. Kierunki wyjazdu z Lublina.

Państwo	Miasto	Liczba
Francja	Laghet	1
	–	2
Polska	Warszawa	10
	Kraków	4
	Wilno	3
	Lwów	2
	Gdańsk	1
	Pabianice	1
	Płock	1
	Tarnopol	1
	Włocławek	1
Wielka Brytania	Londyn	1
Włochy	Rzym	1
Razem		29

Źródło: zob. tabela 2.

Podane zestawienie obejmuje 29 wykładowców (59,2 % ogółu), którzy wyjechali z Lublina. Należy też wspomnieć, że 17 kolejnych zmarło, będąc czynnymi pracownikami, a pozostałych 3 przeszło na emeryturę. Spośród podanych najczęściej wyjeżdżało do innych polskich miast – 24 (82,8 %), z czego najczęściej obrało stołeczną Warszawę. Wśród nich można wymienić również prof. Konstantego Chylińskiego, który pracował na uniwersytetach w Lublinie i we Lwowie. W 1935 r. odszedł do pracy w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Po powrocie ze stolicy kontynuował pracę naukową już tylko we Lwowie¹³. Trzech wyjechało do Francji, w tym prof. Paweł Skwarczyński, którego dokładne miejsce wyjazdu w wyniku rozpoczęcia wojny pozostaje nieznane¹⁴. Po jednym wykładowcy wyjechało do Wielkiej Brytanii i Francji.

Tabela 15. Lata zakończenia pracy.

Lata	Liczba
1919	1
1920	2
1921	1
1922	1
1923	1

13. G. Karolewicz, *Chyliński Konstanty*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. I, s. 112.

14. M. Dyjakowska, *Skwarczyński Paweł*, w: tamże, t. II, s. 342.

Lata	Liczba
1924	5
1925	3
1927	1
1928	2
1929	5
1930	3
1932	1
1933	2
1935	2
1936	1
1939	8
1942	1
1945	1
1946	2
1949	2
1960	1
1965	1
1969	1
1974	1
Razem	49

Źródło: zob. tabela 2.

Podobnie jak w przypadku rozpoczęcia pracy, również wykładowcy w omawianej grupie niemal w każdym roku omawianego okresu kończyli swoją pracę. Wyjątek stanowią pojedyncze lata: 1926, 1931, 1934, 1937, 1938. Było ich 39, tj. 79,6 %. Ksiądz Antoni Szymański, będąc rektorem w chwili wybuchu wojny i cały czas formalnie podczas działań okupacyjnych, zmarł w 1942 roku, tym samym przestając być wykładowcą¹⁵. Niektórzy zakończyli pracę po zakończeniu wojny, co również odnotowano. Wśród nich 5 zmarło jako wykładowcy, a 4 przeszło na emeryturę (co odnotowano również przy analizie tabeli 14): Leon Białkowski (1949; emerytura), Ignacy Czuma (1960; emerytura), Ludwik Górski (1945; śmierć), Henryk Insadowski (1946; śmierć), Henryk Jakubanis (1949; śmierć), Aleksander Kossowski (1965; śmierć), ks. Józef Pastuszka (1969; emerytura), Mieczysław Popławski (1946; śmierć), Czesław Strzeszewski (1974; emerytura)¹⁶. W latach 1942-1974 przestało więc pracować na KUL-u 10 wykładowców – 20,4 %.

15. G. Karolewicz, *Szymański Antoni*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. II, s. 444.

16. *Taż*, *Białkowski Leon Ignacy*, w: *tamże*, t. I, s. 45; *taż*, *Czuma Ignacy*, w: *tamże*, s. 138; *taż*, *Górski Ludwik*, w: *tamże*, s. 286; A. Dębiński, *Insadowski Henryk*, w: *tamże*, s. 331; S. Janeczek,

Tabela 16 obrazuje wiek wykładowców w chwili, gdy zakończyli oni swoją pracę na Uniwersytecie w Lublinie:

Tabela 16. Wiek w chwili zakończenia pracy na Uniwersytecie.

Wiek	Liczba
do 40	18
41-64	24
65 i więcej	7
Razem	49

Źródło: zob. tabela 2.

Z przytoczonych liczb widać, że najwięcej wykładowców pracowało do 64. roku życia – 42 (85,7 %), przy czym ich liczba w rozbiciu na grupy wiekowe do i po 40. roku życia była prawie taka sama, z lekką przewagą tych drugich. Profesorów w wieku emerytalnym było tylko 7, co stanowi 14,3 % ogółu. Warto też wspomnieć, że 17 profesorów w badanej grupie (34,7 %) pracowało na Uniwersytecie w Lublinie aż do swojej śmierci. Wśród nich było czterech, którzy byli w najstarszej grupie wiekowej (Henryk Jakubanis, Aleksander Kossowski, Stanisław Ptaszycki i Stanisław Smolka). Pozostali z nich opuścili uniwersytet, przechodząc na emeryturę (por. analiza tabeli 15 – I. Czuma, ks. J. Pastuszka i Cz. Strzeszewski).

Znając lata początkowe i końcowe pracy wykładowców na Uniwersytecie, należy się zastanowić, jak długo oni tam pracowali. Szczegóły przedstawia tabela 17:

Tabela 17. Liczba lat przepracowanych na Uniwersytecie.

Lata pracy	Liczba
do 10	31
11-20	9
powyżej 20	9
Razem	49

Źródło: zob. tabela 2.

Analizując powyższe dane, największą uwagę zwraca fakt, że aż 31 wykładowców, tj. 63,3 %, pracowało do 10 lat. Oznacza to, że pracę w Lublinie traktowali jako etap przejściowy w swojej dalszej drodze zawodowej. Wśród nich byli zarówno

Jakubanis Henryk, w: tamże, s. 416; *G. Karolewicz, Kossowski Aleksander*, w: tamże, s. 549; *S. Janeczek, Pastuszka Józef ks.*, w: tamże, t. II, s. 167-168; *R. Sawa, Popławski Mieczysław Stanisław*, w: tamże, s. 208; *E. Balawajder, G. Karolewicz, Strzeszewski Czesław*, s. 393-394.

ci, którzy przyjechali do Lublina po studiach, już wcześniej i później pracowali zawodowo, jak również ci, którzy rozpoczęli tam pracę, ale śmierć spowodowała krótki okres pracy naukowo-dydaktycznej. Najdłużej pracowali: Cz. Strzeszewski – 42 lata, A. Kossowski – 39, I. Czuma – 38¹⁷. Oprócz wymienionej trójki, także profesorowie L. Białkowski, L. Górski, ks. H. Insadowski, H. Jakubanis, ks. J. Pastuszka oraz M. Popławski pracowali przed i po wojnie. Ogółem, osób pracujących na KUL-u przed i po wojnie, było 9, tj. 18,4 %. Spośród tych, którzy pracowali najkrócej, było 8 (16,3 %), wykładających maksymalnie przez jeden rok akademicki.

Profesorowie wykładający w omawianym okresie w grupie historycznej zajmowali również stanowiska administracyjne. Szczegóły przedstawia tabela 18.

Tabela 18. Pełnione funkcje administracyjne.

Stanowisko	Liczba
dziekan	10
prorektor	8
rektor	3
sędzia uniwersytecki	3
dyrektor BU	3
prodziekan	1

Źródło: zob. tabela 2.

Wszystkich osób, pełniących jakiegokolwiek podane funkcje administracyjne, było 19 (38,8 %). Podsumowanie tej rubryki nie jest jednak możliwe, ponieważ zdarzało się, że jedna osoba pełniła kilka stanowisk. W badanym gronie najwięcej osób zajmowało stanowiska dziekańskie oraz prorektorskie. Było tam trzech rektorów uczelni: o. J. Woroniecki, ks. A. Szymański oraz ks. J. Pastuszka (p.o. rektora w 1951 roku). W grupie historycznej wykładali również wszyscy przedwojenni dyrektorzy Biblioteki Uniwersyteckiej (S. Ptaszycki, K. Chyliński oraz ks. H. Insadowski). Najwięcej stanowisk zajmował o. J. Woroniecki – był kolejno: prodziekanem Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych (1920-

17. Należy jednak dopowiedzieć, że dotyczy to pracy na przestrzeni kilkudziesięciu lat, od momentu podjęcia pracy, do czasu jej zakończenia. Wszyscy oni podejmowali bowiem pracę przed wojną, a kończyli po jej zakończeniu. Licząc im ściśle staż pracy, należałoby od podanego stażu pracy odliczyć zamknięcie uczelni podczas wojny (1939-1944) oraz fakt, że profesorowie Czuma i Strzeszewski przez kilka lat w latach 50. byli pozbawieni swoich stanowisk wskutek zabiegu władz komunistycznych.

1921), prodziekanem Wydziału Teologicznego (1921-1922), rektorem (1922-1924), dziekanem Wydziału Teologicznego (1924-1929) oraz wicerektorem (1928-29)¹⁸.

Cezurą końcową, jaką postawiono w niniejszym artykule, jest wybuch II wojny światowej. Dlatego też warto się zastanowić, jakie były losy profesorów podczas działań okupacyjnych.

Tabela 19. Losy wykładowców podczas II wojny światowej.

Zdarzenie	Liczba
tajne nauczanie	7
zginął	4
praca w Lublinie	3
więzienia i obozy pracy	1
Razem	15

Źródło: zob. tabela 2.

Wśród badanej grupy 10 (20,4 %) zmarło przed wybuchem wojny. Wśród pozostałych, 15 z nich (30,6 % całości grupy, 38,5 % pozostałych przy życiu we wrześniu 1939 roku) wpisało się w szczególny sposób w jej kolejne lata. W tej grupie 7 (14,3 % całości) angażowało się w organizowanie tajnego nauczania, nie tylko w Lublinie, 5 (10,2 % całości) było ofiarami wojny, w tym 1 zginął w obozie koncentracyjnym. Trzech (6,1 % całości) pozostało w Lublinie (L. Białkowski oraz A. Kossowski pracowali w Archiwum Państwowym, będącym pod zarządem niemieckim, a M. Popławski oddał się pracy naukowej) i w 1944 roku tworzyło grono naukowców, odtwarzających struktury Wydziału Nauk Humanistycznych w odradzającym się Uniwersytecie¹⁹.

Podsumowanie

Wykładowcy w grupie historycznej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w latach 1918-1939 często się zmieniali – przez 21 lat było ich 49. Przytoczone analizy dowodzą, że głównie byli to ludzie młodzi, którzy pracowali na Uniwersytecie przez kilka lat i następnie przenieśli się do innych środowisk naukowych.

18. A. Szostek, *Woroniccki Jacek OP*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. II, s. 561-562.

19. J. Wrona, *Lokalne władze partyjno-państwowe wobec Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 1944-1956*, „Roczniki Humanistyczne”, 66 (2018), z. 2 spec., s. 59-98; tenże, *Katolicki Uniwersytet Lubelski w okresie urzędowania rektora ks. Antoniego Słomkowskiego (1944-1951)*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski 1918-2018*, t. 2: 1944-1989, red. A. Mirek, Lublin-Warszawa 2019, s. 13-110.

Kolejnym powodem krótkiej pracy w Lublinie był fakt, że KUL był uczelnią prywatną i również finansowaną z takich źródeł. Znajdowało to również odbicie w wynagradzaniu profesorów – często było ono niższe i nieregularnie wypłacane w porównaniu z pensjami na uniwersytetach państwowych. Wśród nich byli jednak i tacy, którzy przepracowali tam całe dziesięciolecia – często do swojej śmierci lub choćby do emerytury i prowadząc dalej zajęcia zlecone. Mimo tych niedociągnięć należy jednak podkreślić, że – jak zaznaczono we wstępie – grupa historyczna istniała od samego początku KUL-u, w dodatku nieprzerwanie, co zdarzało się na innych kierunkach studiów. Świadczy to o zainteresowaniu historią zarówno wśród jej badaczy, jak również wśród studiujących. Wspomnieć również należy, że obliczenia odnośnie do tej grupy są zbieżne z analizą środowiska samych historyków pracujących w Lublinie. Jak wspomniano wcześniej, było ich 14. W latach międzywojennych też przeważali tam ludzie młodzi, którzy często pracowali na KUL-u po kilka lat, kontynuując swoją pracę naukową na innych uniwersytetach.

Podjęte studia nad grupą historyczną na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim domagają się ich kontynuacji. Należy bowiem zaprezentować wyniki badań nie tylko nad pracownikami, lecz także nad studentami. Nie ma na ten temat dogłębnych opracowań, a przytaczane informacje przy okazji innych zagadnień, jak np. historia Uniwersytetu w dwudziestolecium międzywojennym czy jego geneza, domagają się pogłębienia. Środowisko historyków, zarówno profesorskie, jak i studenckie, było bowiem jednym z najliczniejszych w powstającym w tym czasie Uniwersytecie. Zarówno profesorowie, jak i absolwenci, byli wpisani w dzieje Lublina, a także innych polskich miast, przyczyniając się do rozwoju np. kultury czy polityki.

Bibliografia

- Balawajder E., Karolewicz G., *Strzeszewski Czesław*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. II, s. 393-394.
- Dębiński A., *Insadowski Henryk*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. I, s. 331.
- Dyjakowska M., *Skwarczyński Paweł*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. II, s. 342.
- Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. I-II, red. E. Gigilewicz i in., Lublin 2018.
- Filipowicz M., *Smolka Stanisław*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. II, s. 351-352.
- Janeczek S., *Jakubanbis Henryk*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. I, s. 416.
- Janeczek S., *Pastuszka Józef ks.*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. II, s. 167-168.
- Karolewicz G., *Białkowski Leon Ignacy*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. I, s. 45.
- Karolewicz G., *Chyliński Konstanty*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. I, s. 112.
- Karolewicz G., *Czuma Ignacy*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. I, s. 138.
- Karolewicz G., *Górski Ludwik*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. I, s. 286.
- Karolewicz G., *Kossowski Aleksander*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. I, s. 549.

- Karolewicz G., *Murat Aleksander ks.*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. II, s. 79-80.
- Karolewicz G., *Nauczyciele akademicy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w okresie międzywojennym*, cz. I, Lublin 1996.
- Karolewicz G., *Rabeau Gaston Jean-Baptiste Louis Marie ks.*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. II, s. 242.
- Karolewicz G., *Szymański Antoni*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. II, s. 444.
- Motyka K., *Martyniak Czesław*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. II, s. 21-22.
- Nowicki T., *Instytut Historii*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. I, red. E. Gigilewicz i in., Lublin 2018, s. 353-355.
- Sawa R., *Popławski Mieczysław Stanisław*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. II, s. 208.
- Spis wykładów i wykaz instytucji uniwersyteckich. Rok akademicki 1924/1925*, Lublin 1925.
- Szostek A., *Woroniecki Jacek OP*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. II, s. 561-562.
- Wąsowicz H., *Ptaszycki Stanisław Ludwik*, w: *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. II, s. 235-236.
- Wrona J., *Katolicki Uniwersytet Lubelski w okresie urzędowania rektora ks. Antoniego Słomkowskiego (1944-1951)*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski 1918-2018*, t. 2: 1944-1989, red. A. Mirek, Lublin-Warszawa 2019, s. 13-110.
- Wrona J., *Lokalne władze partyjno-państwowe wobec Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 1944-1956*, „Roczniki Humanistyczne” 66(2018), z. 2 spec., s. 59-98.

Streszczenie

Artykuł prezentuje pracowników naukowych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, którzy w latach 1918-1939 wykładali na kierunku historia. Było ich 49, a wśród nich byli zarówno zawodowi historycy, jak również filozofowie, prawnicy, teologowie i inni. Ich charakterystyki dokonano za pomocą prozopografii. Przedstawiono zatem wyniki przeprowadzonych badań głównie w postaci 19 tabel. Ustalono także odpowiednie kryteria, takie jak: liczba, pochodzenie, wiek, wykształcenie oraz praca w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Wyniki prowadzą do wniosków, że badana grupa zawodowa nie była jednorodna i podlegała częstej fluktuacji. To była jednak cecha charakterystyczna dla wszystkich pracowników naukowych na KUL-u w tym okresie. Wykładowcy w grupie historycznej nie stanowili więc wyjątku. Były jednak i takie osoby, które podejmując pracę w latach 20. czy 30., kontynuowały ją przez następne dziesięciolecia także po zakończeniu wojny. Świadczy to o ich przywiązaniu do uniwersytetu i swojego miejsca pracy. Grupa historyczna, znajdująca się w strukturze Wydziału Nauk Humanistycznych, w okresie międzywojennym była jedną z najbardziej obleganych

przez studentów. Świadczy to o zainteresowaniu historią i chęcią jej studiowania. Dokładna analiza wykładowców pokazuje, że władze uniwersyteckie potrafiły temu sprostać i zatrudniały odpowiednich fachowców do realizacji założonego programu studiów.

Słowa kluczowe: Katolicki Uniwersytet Lubelski, Wydział Nauk Humanistycznych, grupa historyczna, historia, historycy, dwudziestolecie międzywojenne.

THE LECTURERS OF THE HISTORY GROUP AT THE CATHOLIC UNIVERSITY OF LUBLIN IN 1918-1939

Summary

The article presents academics of The Catholic University of Lublin, who lectured in history in the years 1918-1939. There were 49 of them, including professional historians as well as philosophers, lawyers, theologians and others. Their characteristics were made by means of prosopography. Therefore, the results of the conducted research are presented mainly in the form of 19 tables. Appropriate criteria were also established, such as: number, origin, age, education and work at the Catholic University of Lublin. The results lead to the conclusion that the researched professional group was not homogeneous and was subject to frequent fluctuations. However, it was a characteristic feature of all research workers at the Catholic University of Lublin in that period. The lecturers in the historical group were therefore no exception. However, there were also people who, taking up work in the 1920s or 1930s, continued it for the next decades, also after the end of the war. This proves their attachment to the university and their workplace. The historical group, included in the structure of the Faculty of Humanities, was one of the most crowded among students in the interwar period. It proves an interest in history and a willingness to study it. A thorough analysis of the lecturers shows that the university authorities were able to cope with it and employed appropriate specialists to implement the assumed study program.

Key words: The Catholic University of Lublin, Faculty of Humanities, historical group, history, historians, interwar period.